

Krzysztof Leśniewski

Misja w Kościele prawosławnym

Prawosławni chrześcijanie zawsze mieli świadomość, że jednym z najważniejszych zadań Kościoła jest działalność misyjna¹, misja przynależy bowiem do Kościoła i stanowi istotną część jego natury². Dzięki działalności tego typu ma się dokonywać przemiana obecnych czasów, ludzkości i całego świata stworzonego³. W minionych wiekach granice pomiędzy światem chrześcijańskim a niechrześcijańskim były wyraźnie oznaczone. Z tamtego okresu pochodzi rozróżnienie na działalność misyjną, polegającą na zwiastowaniu Dobrej Nowiny poganom, i posługę duszpasterską, której celem było duchowe umacnianie i uświęcanie wiernych. Współcześnie chrześcijaństwo jako religia jest obecne w całym świecie. Pojmowanie misji nie ogranicza się jedynie do głoszenia Dobrej Nowiny na odległych terytoriach, lecz ze względu na różnorodne procesy sekularyzacyjne odnosi się również do terenów, które niegdyś były już schryścianizowane.

¹ Por. A. Schmemmann, *The Missionary Imperative in the Orthodox Tradition*, w: *The Theology of the Christian Mission*, G.H. Anderson (red.), New York 1961, s. 250-257.

² Por. N. Struve, *Orthodox Missions. Past and Present*, "St. Vladimir's Seminary Quarterly" 7(1963), s. 31-42.

³ Por. G. Lemopoulos, *Your Will Be Done: Orthodoxy in Mission*, Geneva 1989, *passim*.

Wprowadzenie historyczne

W XX wieku w chrześcijaństwie zachodnim popularne stało się przekonanie, że prawosławni są obojętni na potrzebę działalności misyjnej Kościoła. Takie postrzeganie chrześcijaństwa wschodniego wynikało z nieprawdziwego przeświadczenia, że „pochłonięci sporami teologicznymi i zamkniętym w sobie życiem liturgicznym [...] poprzez monastycyzm pielęgnowali [oni] statyczną duchowość, obojętną wobec wydarzeń historycznych i całego świata”⁴. Pogląd taki jest nieprawdziwy i krzywdzący dla chrześcijan Wschodu, co potwierdzają poważne studia historyczne. Faktem jest bowiem, że Kościół w Bizancjum kontynuował głoszenie Dobrej Nowiny, jak to było w pierwszych trzech wiekach istnienia chrześcijaństwa⁵. Bizantyńczycy prowadzili zarówno misję wewnętrzną, skierowaną na enklawy bałwochwalstwa w geograficznych granicach imperium, jak i misję zewnętrzną – szerzenie Ewangelii poza jego granicami. Charakterystyczna dla misji prawosławnych była dążność do tworzenia lokalnych wspólnot liturgicznych. Bardzo pomocne w tym dziele były przekłady Pisma Świętego i tekstów liturgicznych na lokalne języki. Budownictwo sakralne, a zwłaszcza budowa pięknych świątyń, stanowiło priorytet nie tylko ze względów praktycznych, ale również mistycznych. Świątynia jest bowiem widzialnym symbolem obecności Boga pośród danego ludu, a także miejscem celebracji misterii „królestwa, które nadeszło i przychodzi”. W prawosławnej działalności misyjnej istotne było nie tylko życie liturgiczne oraz rozwój życia monastycznego, ale również

⁴ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, tłum. W. Misijuk, Warszawa 2016, s. 131.

⁵ Por. F. Dvornik, *Les Slaves, Byzance et Rome ou IX^e siecle*, Paris 1929, *passim*; C. Diehl, *Justinien et la civilisation Byzantine au VI^e siecle*, Paris 1901, *passim*.

zaangażowanie w problemy społeczne, kulturowe i polityczne⁶. Ludy chrzczone przez Bizantyńczyków wraz z chrześcijaństwem otrzymywały różnego rodzaju pomoc, dzięki której mogły formułować i dookreślać własną tożsamość. Szacunek dla lokalnych języków⁷, zwyczajów i kultur rodzimych w połączeniu z chrześcijaństwem przyczynił się do harmonijnego rozwoju autonomicznych struktur państwowych. Bizancjum nie prowadziło polityki kolonialnej⁸. Choć w działalność misyjną byli zaangażowani głównie duchowni i mnisi, to wspierali ją ludzie ze wszystkich klas społecznych – cesarze, książęta i księżne, dyplomaci, oficerowie, żołnierze, kupcy, marynarze, emigranci, podróżnicy, a nawet więźniowie⁹.

Bizantyńska tradycja misyjna została przejęta przez Kościół na Rusi¹⁰. Historyk Charles Diehl, podsumowując proces nawracania Słowian, napisał: „Działalność misyjna była jednym z powodów chluby Bizancjum”¹¹. Podobnie jak Bizantyńczycy, także Rusini, a potem Rosjanie traktowali misję jako działalność zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną¹². W działaniach misyjnych brali udział duchowni i świeccy. Niezbędną pomocą w działaniach misyjnych były przekłady Pisma Świętego, tekstów nabożeństw oraz tekstów religijnych (teologicznych i z zakresu ascetyki oraz duchowości).

⁶ Por. E. Timiadis, *Unity of Faith and Pluralism in Culture. A Lesson from the Byzantine Missionaries*, „International Review of Mission” 74(1985), s. 237-245.

⁷ Por. E. Volgaris, *Language and Mission*, „Porefthendes – Go Ye” 4(1962), s. 42-44.

⁸ Por. F. Dvornik, *Byzantine Missions Among the Slavs*, New Brunswick, New York 1970, *passim*.

⁹ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 132-133; tenże, *Monks and Mission in the Eastern Church during the Fourth Century*, „International Review of Mission” 58(1969), s. 208-226; M. Spinka, *A History of Christianity in the Balkans*, Hamden, CT 1968, *passim*.

¹⁰ Por. N. Gorodetzky, *The Missionary Expansion of the Russian Orthodox Church*, „International Review of Missions” 21(1942), s. 400-411.

¹¹ C. Diehl, *Les grand sproblèmes de l’Histoire Byzantine*, Paris 1943, s. 17.

¹² Por. G. Florovsky, *Russian Missions: An Historical Sketch*, „The Christian East” 14(1933), s. 30-41.

Istotnym elementem działalności misyjnej była celebracja Boskiej liturgii w języku danego ludu czy narodu. W pierwszym okresie, który trwał od chrztu Rusi do najazdu Mongołów (988-1240), powstało wiele monasterów męskich i żeńskich, które pełniły rolę ośrodków misyjnych, skąd biskupi, kapłani i mnisi udawali się do pogańskich plemion żyjących na północy. W drugim okresie, a więc od najazdu Mongołów do końca XV wieku, miał miejsce rozkwit życia monastycznego na Rusi, co zaowocowało wzmocnioną działalnością misyjną. Oprócz wielu anonimowych głosicieli Dobrej Nowiny z bardzo skutecznego zaangażowania misyjnego zasłynął św. Stefan Permski (zm. 1396). Warto pamiętać, że ruscy jeńcy wojenni byli pierwszymi apostołami Tatarów. W trzecim okresie, od XVI do XVIII wieku, na prawosławie nawrócono setki tysięcy muzułmanów z regionu Kazania. Już w tym okresie rozpoczęto działalność misyjną na terenie Syberii. Wielkie zasługi misyjne mieli wtedy: św. Tryfon Nowgorodski (zm. 1583) oraz bp Filoteusz Tobolski (zm. 1727). W czwartym okresie trwającym od początków XIX wieku do wybuchu rewolucji październikowej (1917) prawosławne działania misyjne miały charakter zdecydowanie eklezjalny. W działalność misyjną zaangażowani byli wybitni biskupi, kapłani, mnisi i świeccy¹³. Misja skierowana była do wielu plemion oraz ludów na Syberii i Alasce. W celu wspierania misji w Rosji powołano specjalne instytucje (akademie teologiczne), w których prowadzono badania lingwistyczne, religijne i kulturowe. W 1870 roku w Moskwie powstało Prawosławne Stowarzyszenie Misyjne, które pozyskiwało fundusze, aby udzielać wsparcia misjom rosyjskim. Kazańska Akademia Teologiczna stała się ośrodkiem studiów misyjnych, wyspecjalizowanym w badaniach lingwistycznych i przekładach Pisma Świętego na języki ludów z terenów Powołża, Syberii, Kaukazu i Alaski. Biskup Innocentij Weniaminow (zm. 1879), późniejszy metropolita Moskwy, prowadził działalność misyjną pośród Aleutów i Eskimosów na

¹³ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 199-200.

Alasce¹⁴. Rosyjscy misjonarze głosili Ewangelię również na Dalekim Wschodzie¹⁵ – w Chinach¹⁶, Korei¹⁷ i Japonii¹⁸.

W XX wieku w wielu Kościołach prawosławnych warunki społeczno-polityczne spowodowały potrzebę prowadzenia „misji wewnętrznej”. Starożytne patriarchaty wschodnie na Bliskim Wschodzie od dawna zmagają się z islamem. Cztery wieki tureckiej okupacji Bałkanów oraz trzynaście wieków rządów muzułmańskich w Egipcie naznaczone były zarówno usilnymi zmaganiem chrześcijan, aby utrzymać własną owczarnię, jak i walką o odzyskanie tych, którzy dali się zastraszyć lub zbłądzili w wierze. W Związku Radzieckim od czasów rewolucji październikowej (1917) do pierestrojki (1989) Kościół prawosławny podlegał różnorodnym represjom ze strony socjalistyczno-marksistowskich władz. Od połowy XX wieku szczególnie destrukcyjnie dla diaspory prawosławnej w Europie Zachodniej i Ameryce są różnorodne nurty ateistyczne i agnostyczne, w wyniku których coraz bardziej krystalizuje się zeświecczone, pluralistyczne i technokratyczne społeczeństwo¹⁹. Współcześnie Kościoły prawosławne, oprócz misji wewnętrznych,

¹⁴ Por. P.D. Garrett, *St. Innocent, Apostle to America*, Crestwood, New York 1979, *passim*; J.J. Oleksa, *Orthodoxy in Alaska. The Spiritual History of the Kodiak Aleut People*, „St. Vladimir’s Theological Quarterly” 25(1981), s. 3-19; tenże, *Orthodox Alaska: A Theology of Mission*, Crestwood, New York 1992, *passim*.

¹⁵ Por. K. Baker, *A History of the Orthodox Church in China, Korea and Japan*, Lewiston, New York 2006, *passim*.

¹⁶ Por. A. Yannoulatos, *Orthodoxy in China*, „Porefthendes – Go Ye” 4(1962), s. 26-30; E. Widmer, *The Russian Ecclesiastical Mission in Peking During the Eighteenth Century*, Cambridge, MA 1976, *passim*.

¹⁷ Por. S. Bolshakoff, *The Foreign Missions of the Russian Orthodox Church*, London 1943, *passim*;

¹⁸ Por. A. Yannoulatos, *Orthodoxy in the Land of the Rising Sun*, w: *Orthodoxy 1964. A Pan-Orthodox Symposium*, Athens 1964, s. 300-319, 338-340; O. Cary, *A History of Christianity in Japan*, vol. I, *Roman Catholic and Greek Orthodox Missions*, New York 1909, s. 375-423.

¹⁹ Por. N.A. Papathanasiou, *Future, the Background of History: Essays on Church Mission in an Age of Globalization*, Montreal 2005, *passim*.

prowadzą działalność misyjną w Azji, Afryce²⁰ i Ameryce Południowej²¹. Chrześcijańska działalność misyjna w dobie globalizacji wymaga uwzględnienia różnorodnych uwarunkowań społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych²².

Trynitarne podstawy misji Kościoła w chrześcijaństwie wschodnim

Dogmat trynitarne stanowi podstawę misyjnej działalności Kościoła²³. W chrześcijaństwie wschodnim myślenie i działanie teologiczne wyraża się przede wszystkim w postawie oddawania chwały Bogu w Trójcy Przenajświętszych Osób. Poprzez odniesienie do dogmatu o Trójcy Świętej możliwy staje się proces przemiany i ukorzenia ludzkiej myśli. Teologia trynitarne chrześcijaństwa wschodniego „stanowi najlepszą infrastrukturę teologiczną dla zrozumienia znaczenia osoby człowieka i jego harmonijnego współistnienia z innymi osobami ludzkimi we wspólnocie miłości (gr. *koinonia agapes*)”²⁴. Poprzez postrzeganie wartości człowieka w odniesieniu do Trójjedynego Boga chrześcijanie dają świadectwo o obecności chwały Bożej we współczesnym świecie. W prawosławnym wykładzie dogmatu o Trójcy Świętej podkreśla się, że Bóg Ojciec jest jedyną podstawą (gr. *arche*), jedynym źródłem (gr. *pege*) i jedyną zasadą (gr. *aitia*) osobowego życia Trójcy Przenajświętszej. Osoba Ojca „sprawia”,

²⁰ Por. C.K. Kibue, *The African Greek Orthodox Church in Kenya*, „Porefthendes – Go Ye” 3(1961), s. 54-55; Th. Nankyamas, *On the Orthodox Church in Uganda and Kenya*, „Porefthendes – Go Ye” 3(1961), s. 43-45.

²¹ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 203-212.

²² Por. N.J. Ormerod, S. Clifton, *Globalization and the Mission of the Church. Ecclesiological Investigations*, London 2009, s. 1-24, 48-145.

²³ Por. J. Meyendorff, *Unity and Mission*, „Worldmission” 26, 3(1975), s. 39-42.

²⁴ Por. A. Yannoulatos, *Towards a 'koinonia agapes'*, w: *Towards World Community: The Colombo Papers*, S.J. Samartha (red.), Geneva 1975, s. 45-64.

że Bóg istnieje jako Trójca. Już ojcowie kapadoccy nauczali, że Ojciec nie ma znaczenia poza Trójcą Świętą, czyli poza relacjami z Synem Bożym i Duchem Świętym. O Trójcy Świętej nie można mówić inaczej, jak tylko „wspólnota Osób” (gr. *koinonia ton prosopon*)²⁵. Jezus Chrystus jest Posłanym (gr. *apostalmenos*) przez Boga Ojca, a Duch Święty jest Pocieszycielem i Dokonawcą (gr. *Parakletos*), nieustannie towarzyszącym Chrystusowi oraz kontynuującym Jego dzieło po wniebowstąpieniu²⁶. Trynitarna teologia chrześcijańskiego Wschodu zdaniem arcybiskupa Anastazego Yannoulatos „pozostaje najlepszą teologiczną podstawą pogłębiania znaczenia osoby ludzkiej i jej harmonijnego współistnienia z innymi osobami we wspólnocie miłości w misterium Trójjedynego Boga”²⁷.

Działalność apostołska Kościoła jest nierozzerwalnie związana z darem zmartwychwstałego Pana: „Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam. To powiedziawszy, tchnął na apostołów i rzekł do nich: «Weźmijcie Ducha Świętego»” (J 20,21-22). W czasie Pięćdziesiątnicy została objawiona Boża misja w wymiarze trynitarnym. Od tego wydarzenia zbawczego wszyscy, którzy ujrzeliby chwałę, jaką Jednorodzony otrzymuje od Ojca (por. J 1,14), otrzymali pieczęć daru Ducha Świętego i zostali obdarzeni mocą z wysoka, aby uczestniczyć w misji Chrystusa. Ewangelia, czyli Dobra Nowina, to słowo życia i pocieszenia. Na początku publicznej działalności Jezus, odwołując się do słów mesjańskiego proroctwa, ogłosił: „Duch Pana spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł Dobrą Nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie; abym uciśnionych odsyłał wolnymi” (Łk 4,18; por. Iz 61,1). Jezus, głosząc „Ewangelię królestwa”, zarazem uzdrawiał ludzi z ich cierpień

²⁵ Por. A. Papanikolau, *Being with God. Trinity, Apophatism, and Divine-Human Communion*, Notre Dame, IN 2006, s. 49-90.

²⁶ Por. N. Matsoukas, *The Economy of the Holy Spirit: The Standpoint of Orthodox Theology*, „The Ecumenical Review” 41/3(1989), s. 298-405.

²⁷ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, s. 119.

fizycznych i umysłowych. To dzieło przynoszenia pocieszenia i uzdrawiania jest kontynuowane przez Ducha Pocieszyciela (gr. *Parakletos*). Święty Cyryl Jerozolimski wyjaśniał, że Duch Święty nazywany jest Pocieszycielem, bowiem „pociesza, wlewa otuchę, usuwa słabość”²⁸. W Kościele prawosławnych świętych nazywa się „naśladowcami Chrystusa” (gr. *Christomimetai*)²⁹ oraz „nosicielami Ducha Świętego” (gr. *Pneumatoforoi*)³⁰. Święci w ramach swej działalności misyjnej nie tylko głosili Dobrą Nowinę i nawoływali do przemian w społeczeństwie, ale z całą ofiarnością pocieszali nieszczęśliwych, pokrzepiali duchowo cierpiących, podnosili na duchu ponizonych, wspierali ofiary niesprawiedliwości³¹. Przez Chrystusowe dzieło zbawienia udziałem chrześcijan staje się królestwo Boże, którego pełnia objawi się w dniach ostatnich (gr. *eschata*). Do tego czasu Duch Święty wypełnia Boży plan zbawienia przy udziale uczniów Pana, których umacnia do głoszenia zbawienia całemu światu i przygotowania go do paruzji. W czasie powtórnego przyjścia Chrystusa zostanie w pełni objawiona chwała Boga w Trójcy Przenajświętszych Osób³². Zanim to nastąpi, poszerzanie granic królestwa Bożego jest dziełem Ducha Świętego, który kontynuuje misję Chrystusa w czasie i w przestrzeni.

²⁸ Św. Cyryl Jerozolimski, *Katecheza* 16,20, PG 33,948A (*Katechezy chrzcielne i mistagogiczne*, tłum. W. Kania, Kraków 2000, s. 267).

²⁹ Por. E. Stylios, *The Missionary as an Imitator of Christ*, “Porefthendes – Go Ye” 5(1963), s. 8-10.

³⁰ Por. G. Khodr, *Christianity in a Pluralist World: The Economy of the Holy Spirit*, w: *Orthodox Perspectives on Mission*, P. Vassiliadis (red.), Oxford 2013, s. 114-122.

³¹ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 102.

³² Tamże, s. 130.

Zmartwychwstanie Chrystusa jako niezbędny warunek wychodzenia Kościoła do świata

Z doświadczenia zmartwychwstania wynika dla chrześcijan konieczność głoszenia świadectwa o zmartwychwstałym Panu całemu światu³³. Nieprzypadkowo zatem każda z Ewangelii synoptycznych kończy się wielkim nakazem misyjnym Chrystusa. W Ewangelii według św. Marka czytamy: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu! Kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony; a kto nie uwierzy, będzie potępiony” (Mk 16,15-16). Ewangelia według św. Mateusza łączy nakaz nauczania wszystkich narodów z udzielaniem im chrztu w imię Trójcy Przenajświętszej: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,18-19)³⁴. W Ewangelii według św. Łukasza Chrystus wyjaśnia apostołom, że konieczne jest wypełnienie tego, co o Nim – Mesjaszu – jest napisane w Starym Przymierzu: „Musi się wypełnić wszystko, co napisane jest o Mnie w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach [...]. Tak jest napisane: Mesjasz będzie cierpiał i trzeciego dnia zmartwychwstanie, w imię Jego głoszone będzie nawrócenie i odpuszczenie grzechów wszystkim narodom, poczynawszy od Jerozolimy. Wy jesteście świadkami tego” (Łk 24,44.46-48). Warunkiem skutecznej misji Kościoła jest skoncentrowanie się na Krzyżu i zmartwychwstaniu Chrystusa. Kościół bowiem ma w codzienności urzeczywistniać słowa Zbawiciela: „To bowiem jest wolą Ojca mego, aby każdy, kto widzi Syna i wierzy w Niego, miał życie wieczne. A Ja go wskreszę w dniu ostatecznym” (J 6,40). Tak jak nie można sobie wyobrazić prawosławia bez koncentracji na zmartwychwstaniu Jezusa

³³ Por. M.W. Goheen, *A Light to the Nations. The Missional Church and the Biblical Story*, Grand Rapids, MI 2011, s. 101-119.

³⁴ Por. A. Yannoulatos, *The Forgotten Commandment*, “Porefthendes – Go Ye” 1(1959), s. 3-5.

Chrystusa, tak też trudny do przyjęcia byłby obraz prawosławia bez działań misyjnych. Zmartwychwstanie i misja Kościoła są ze sobą nierozdzielnie związane. Zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa stanowi punkt wyjścia do rozprzestrzeniania się chrześcijańskiej misji od Izraela ku całemu światu. Zmartwychwstanie jest centralnym tematem w hymnografii chrześcijaństwa wschodniego. Wierni w każdej niedzielnej jutrzni oraz w czasie najważniejszych świąt słyszą ewangeliczne perykopy o nakazie misyjnym Chrystusa: „Idźcie więc...”. Poprzez chrześcijańską misję ludzie zapraszani są w tym, aby mieli życie i mieli je w obfitości (por. J 10,10).

Powołanie każdego chrześcijanina do działań misyjnych

Arcybiskup Anastazy Yannoulatos pisze: „Nadszedł czas, aby każdy chrześcijanin uświadomił sobie, że misja jest naszym wspólnym obowiązkiem i każdy z nas powinien w niej uczestniczyć, zważając na całe człowieczeństwo. Tak jak nie ma Kościoła bez życia liturgicznego, tak też nie może być żywego Kościoła bez życia misyjnego”³⁵. Chociaż działalność misyjna w swej najdoskonalszej formie podejmowana jest przez chrześcijan obdarzonych charyzmatem głoszenia Dobrej Nowiny, to jest ona obowiązkiem wszystkich członków Kościoła. Każdy wierny powinien bezpośrednio lub pośrednio uczestniczyć w misji Kościoła i ją wspierać. Aby zwiastowanie Ewangelii było skuteczne, niezbędne jest ustawiczne i uważne słuchanie jej przez wierzących. Jedynie bowiem w tym przypadku możliwa staje się przemiana umysłu (gr. *metanoia*) i coraz mocniejsze zjednoczenie z Chrystusem mocą Ducha Świętego. Święty Bazyli Wielki nauczał, że „celem życia chrześcijańskiego jest naśladowanie Chrystusa na miarę

³⁵ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 39.

Jego Wcielenia i według danego każdemu powołania”³⁶. Duchowa przemiana chrześcijanina, dokonująca się za sprawą słuchania Dobrej Nowiny, ma wpływ również na całą wspólnotę Kościoła. Trwanie w prawdziwej wierze i promieniowanie miłością jednego człowieka oddziałuje na wszystkich ludzi. Jeden ze starców rosyjskich – św. Serafin z Sarowa, zalecał przychodzącym do niego pielgrzymom: „Zdobytaj ducha pokoju (ros. *stiazi mirnych duch*), a tysiące ludzi wokół ciebie dostąpią zbawienia”. Osiąganie ducha pokoju wymaga wielkiego zmagania duchowego (cs. *podwig*), aby przezwyżyć gnuśność, ospałość, zniechęcenie i lenistwo.

Podstawowe cechy misji Kościoła z prawosławnego punktu widzenia

Misja jest wyrazem przemiany myślenia (gr. *metanoia*) oraz troski o cały Kościół. Każdy prawosławny misjonarz ma za zadanie „wcielać” Boże Słowo w język i zwyczaje danego ludu czy kraju. Tego rodzaju praktyka misyjna wynika z poważnego potraktowania opisanego w Dziejach Apostolskich wydarzenia Pięćdziesiątnicy, wtedy to bowiem „każdy słyszał, jak przemawiali [apostołowie] w jego własnym języku” (por. Dz 2,6), głosząc Dobrą Nowinę. Na przestrzeni wieków w chrześcijaństwie wschodnim powszechne było tłumaczenie Pisma Świętego, a zwłaszcza Ewangelii i Psalmów, jak również Boskiej liturgii i nabożeństw na języki chrystianizowanych narodów. Prawosławne nabożeństwo jest doksologiczne. Hymny i pieśni liturgiczne kończą się wezwaniem: „Chwała Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu, teraz i zawsze, i na wieki wieków”. Trójca Święta jest wychwalana w czasie całej Boskiej liturgii. Wezwania modlitewne kończą się słowami:

³⁶ Św. Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe* 43, cyt. za: tenże, *Pisma ascetyczne*, t. 2: *Reguły dłuższe. Reguły krótsze*, tłum. J. Naumowicz, Kraków 1995, s. 180.

„Albowiem Tobie przynależy wszelka chwała, cześć i pokłon...”, „Albowiem Twoje jest królestwo i moc, i chwała...”, „Albowiem uświęcone i pełne chwały jest najczcigodniejsze i najślawniejsze Imię Twoje”. W czasie Boskiej liturgii wierni wychodzą poza czas chronologiczny, a ich udziałem staje się doświadczenie obecności Boga w czasie wiecznym (gr. *kairos*). Włączenie osoby ludzkiej w obietnicę Boże rozpoczyna się od proklamacji Ewangelii. Boska liturgia nie jest ucieczką od życia, lecz misterium przemiany życia poprzez odniesienie do Jezusa Chrystusa mocą Ducha Świętego³⁷. To sakrament wyzwolenia z grzechu i budowania wspólnoty/komunii (gr. *koinonia*) z Chrystusem w rzeczywistej obecności Ducha Świętego. Z tego wydarzenia osobowego wcielania chrześcijanina w Ciało Chrystusa wynika powołanie do dawania świadectwa w świecie³⁸. Każdy wierzący jest wezwany do tego, aby świadomie uczestniczył w kontynuowaniu Boskiej liturgii na „tajemnym ołtarzu własnego serca”, swoistej „liturgii po Liturgii”³⁹, co wyrażać się powinno w jego osobistym poświęceniu dla ludzi w potrzebie⁴⁰. Chrześcijańska misja nie polega na głoszeniu jakichś prawd, zasad czy norm etycznych, lecz na zwiastowaniu Dobrej Nowiny nie tylko w celu gromadzenia wspólnoty oczekującej na przyjście Pana w chwale, lecz przede wszystkim na wystawianiu Boga w Trójcy Przenajświętszych Osób (por. Rz 8,18; 1 P 1,5)⁴¹.

Prawosławni misjonarze od wieków troszczą się o to, aby nowo powstałe Kościoły lokalne jak najszybciej doprowadzić do administracyjnej autonomii⁴². Zgodnie bowiem z prawosławną

³⁷ Por. P. Fueter, *Confessing Christ Through Liturgy: An Orthodox Challenge to Protestants*, „International Review of Mission” 65(1976), s. 123-128.

³⁸ Por. E. Clapsis, *The Eucharist as Missionary Event in a Suffering World*, w: *Orthodox Perspectives on Mission*, P. Vassiliadis (red.), Oxford 2013, s. 60-66.

³⁹ Por. I. Bria, *Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, Geneva 1996, *passim*.

⁴⁰ Por. A. Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 108.

⁴¹ Tamże, s. 68.

⁴² Tamże, s. 50-54.

tradycją teologiczną podstawowym celem misji jest ustanowienie Kościoła lokalnego, który poprzez głoszenie Słowa Bożego, sakramenty i całe swoje życie będzie uczestniczył w oddawaniu chwały i w życiu „jednego, świętego, powszechnego i apostołskiego Kościoła”, którego głową jest Jezus Chrystus (por. Kol 1,18; Ef 1,22; 4,15; 5,23). Prawosławne działania misyjne charakteryzują się „wcielaniem” Słowa Boga w język, zwyczaje i kulturę danego kraju. Dzięki temu kraj, w którym prowadzone są misje, zyskuje nową tożsamość. Wnosi swój wkład do wspólnego uwielbiania Boga w Trójcy Przenajświętszych Osób. Wspólne wysławianie Boga, choć w wielojęzycznej polifonii, ale w jednym Duchu, ma swój początek w misterium Pięćdziesiątnicy⁴³. Misja chrześcijańska skierowana jest do wszystkich ludów i wszystkich narodów, a polem jej działania i odpowiedzialności – cały świat, bowiem taka jest wola Chrystusa: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16,15). Wynika to z wszczęcia wierzących w Chrystusa i zjednoczenia z Duchem Świętym. Skoro Bóg jest Panem historii, to chrześcijanie powinni być aktywnie obecni w historii i rozwoju społeczeństwa⁴⁴.

W teologii prawosławnej podkreśla się, że głównym motywem prowadzenia misji jest wewnętrzna potrzeba wiernych⁴⁵. Został on sformułowany przez św. Pawła: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!” (1 Kor 9,16). Tego rodzaju postawa wynika z przekonania, że nie ma bardziej drogocennego skarbu niż Słowo żywota, w którym otrzymujemy zbawienie. Każdy wierzący, który żyje Dobrą Nowiną, doświadczając przemiany serca i uzdrowienia duchowego, ma świadomość, że wychwa-

⁴³ Por. N. Struve, *Orthodox Mission. Past and Present*, dz. cyt., s. 31-42; A. Yannoulatos, *The Missionary Activity of the Orthodox Church*, w: *Synodesmos VI Assembly. Finland 1964*, Athens 1964, s. 36-52.

⁴⁴ Por. N. Nissiotis, *The Ecclesiological Foundation of Mission*, „Porefthendes – Go Ye” 5(1963), s. 7.

⁴⁵ Por. K. Philippose, *Orthodoxy and Mission*, „The Student World” 50(1957), s. 361-369.

lanie Boga nie będzie wystarczające, dopóki na świecie są ludy żyjące „w mroku i cieniu śmierci”, nieoświecone przez Światłość Przedwieczną. W Pieśni I – *Parakletikos*, jutrzni piątku (ton 2) prawosławni zapraszają wszystkie narody do uwielbiana Boga: „Przyjdźcie, wszystkie narody, poznajcie moc budzącego lęk misterium, albowiem Chrystus, nasz Zbawiciel, Słowo na początku, został za nas ukrzyżowany i dał się pogrzebać. Powstał z martwych, aby zbawić cały świat. Wysławiajmy Go!”.

Celem misji prawosławnej jest rekapitulacja wszystkiego w Chrystusie⁴⁶. Kościół nie może być obojętny na zbawienie świata. To dzieło zostało mu powierzone przez Chrystusa. Cały zamieszany świat ma być polem działania misyjnego. Nie można zatem misji ograniczać do określonych terytoriów geograficznych czy wybranych warstw społecznych. Zgodnie z nauczaniem Kościoła prawosławnego chrześcijanie mają obowiązek niesienia świadectwa o ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Jezusie Chrystusie wszystkim narodom. Głoszenie Ewangelii jest działaniem doksolologicznym, w ramach którego z całego serca wysławiany jest Bóg w Trójcy Przenajświętszych Osób. Każda nowa wspólnota eucharystyczna poprzez sprawowanie sakramentów i życie eklesjalne uczestniczy w oddawaniu chwały Bogu i życiu całego Kościoła, co przybliży definitywne nadejście królestwa Bożego⁴⁷.

La missione della Chiesa ortodossa

Per la Chiesa Ortodossa la missione è un compito molto importante in ogni tempo e luogo. Lo confermano sia la storia del Bisanzio, sia lo sviluppo del cristianesimo in Rus' e Russia. Le Chiese Ortodosse contemporanee, presenti in tutto il mondo, svolgono la missione interna e la missione esterna. Nel cristia-

⁴⁶ Por. J.J. Stamoolis, *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Minneapolis, MN 1986, *passim*.

⁴⁷ Por. A.Yannoulatos, *Misja na wzór Chrystusa*, dz. cyt., s. 131.

nesimo orientale il dogma trinitario è da secoli il fondamento dell'attività missionaria della Chiesa. La verità sulla resurrezione di Gesù Cristo è una condizione essenziale perché la Chiesa possa andare nel mondo e predicare la buona notizia. Secondo la teologia ortodossa ogni cristiano deve ascoltare costantemente il Vangelo per cambiare il suo modo di pensare (in greco *metanoia*). Ciò influirà non solo sulla sua relazione personale con Dio, ma anche su tutta la comunità della Chiesa e sulle sue relazioni con il mondo. Nella pratica missionaria del cristianesimo orientale è importante predicare la buona notizia in modo chiaro. Ci servono le traduzioni nelle lingue delle nazioni cristianizzate della Sacra Scrittura, della Divina Liturgia e delle preghiere. Lo scopo fondamentale della missione ortodossa è costituire una Chiesa locale in cui sia lodato Dio nella Trinità delle Persone Divine. Secondo la teologia ortodossa il motivo principale nel compimento della missione è un bisogno interno dei fedeli che provano il potere trasformante, risanante e salvante della Parola della Vita. La missione ha come scopo la ricapitolazione di tutte le cose in Cristo. La Chiesa non può essere indifferente alla salvezza del mondo. Il suo compito è dare testimonianza di Dio-Uomo crocifisso e risorto.